

Analýza činností a programů v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy

Baltag Tereza, Myšková Lucie

Národní ústav pro vzdělávání je přímo řízenou organizací Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Oddělení pro ústavní a ochrannou výchovu a prevenci rizikového chování realizuje řadu aktivit s cílem poskytovat podporu dětem a pracovníkům v zařízeních ústavní a ochranné výchovy.

KONTEXT

V letech 2012 – 2014 byly v Národním ústavu pro vzdělávání vytvářeny **Standardy kvality péče o děti v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče**. Vzniklé standardy byly v roce 2015 Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy vydány jako Metodický pokyn a v roce 2016 jako Výnos ministryně školství, mládeže a tělovýchovy č. 5/2016. Z průběhu tvorby standardů, jejich pilotáže i z běžné praxe je zřejmé, že kvalita péče poskytovaných služeb, činností a programů v zařízeních je různá.

Zajímalo nás, jaké činnosti a nabízené programy se v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy objevují, a proto jsme realizovali v letech 2015/16 sondu do několika zařízení, dětských domovů (DD), výchovných ústavů (VÚ) a dětských domovů se školou (DDŠ).

CÍLE

Cílem této sondy bylo nahlédnout do činností a programů realizovaných v těchto zařízeních i to, jakým způsobem je na činnosti nahlíženo.

Zaměřujeme se na kvalitativní stránku problematiky. V této fázi mapujeme variabilitu a diverzitu programů a činností a sledujeme mechanismus jejich průběhu, roli a význam, jaký mají pro život dětí v dětských domovech.

Cílem bylo kvalitativní analýzou dospět k základní kategorizaci činností a programů napříč typy zařízení a nastavit základní oblasti, ve kterých by měla být definována kritéria kvality. Výsledky analýzy by měly mimo jiné sloužit jako východisko pro tvorbu speciálních standardů a zároveň jako podklad pro rozhodovací procesy o zřizování či posilování nebo naopak utlumování jednotlivých služeb.

PRŮBĚH

V první fázi (rok 2015) byla analýza zaměřena na činnosti a programy realizované a využívané dětskými domovy. V roce 2016 jsme se zaměřili na analýzu činností a programů VÚ a DDŠ. Do šetření bylo zapojeno **7 DD, 6 DDŠ a 4 VÚ**. V každém zařízení byla uskutečněna celodenní návštěva, při které byly vedeny rozhovory s řediteli, vedoucí/m výchovného úseku, sociálními pracovníky, vychovateli, učiteli, etopedy, psychology a s dětmi. **Bylo uskutečněno a nahráno 39 rozhovorů v DD a 43 rozhovorů v DDŠ a ÚV**. Následně byly jednotlivé rozhovory přepsány a kvalitativně zpracovány.

Na závěr byly porovnány výsledky analýzy první fáze šetření (dětské domovy) a druhé fáze (dětské domovy se školou a výchovné ústavy) a stanoveny obecné závěry.

ZÁVĚRY

Přestože jsou mezi jednotlivými DD, DDŠ i jednotlivými VÚ velké rozdíly, existují shodné momenty, se kterými se potýkají všechna zařízení. Důležitá je nejenom pestrost poskytovaných aktivit, ale také to, jak zařízení přispívají k budoucí i současné kvalitě života dětí a k integraci dětí do širší společnosti mimo institucionální výchovu. Přes mnohá pozitiva jednotlivých zařízení se v těchto oblastech stále vyskytují určité rezervy.

Motivace. Pracovníkům v některých zařízeních chybí nástroje a dovednosti k práci s motivací dětí, děti jsou pak označovány za „nemotivované“ a chybí také motivace u pracovníků, což vede k riziku vyhoření.

Činnosti mimo instituci. V některých zařízeních, i vzhledem k typu zařízení, převažují činnosti probíhající v rámci instituce, což nerozvíjí adaptaci dětí na kolektiv a prostředí mimo ústavní výchovu. I v zařízeních jako je DDŠ nebo VÚ bývají efektivní snahy zapojit děti do aktivit mimo instituci.

Trvání výchovných změn. Děti se dobře adaptují v podmínkách zařízení, ale v jiném prostředí, bez jasných pravidel pak opět selhávají.

Ucelené programy (= navazující činnosti, které jasně směřují k vytyčeným cílům). V zařízeních téměř chybí ucelené programy, a to jak preventivní, tak dalších zaměřených např. na rozvoj gramotnosti dětí (zdravotní, finanční a vztahové). Převládají nahodilé aktivity a činnosti. Zřejmé je to v oblasti prevence (např. besedy a přednášky místo ucelených interaktivních a efektivních programů od certifikovaných poskytovatelů).

Doporučujeme v rámci **dalšího vzdělávání pracovníků orientaci na motivační prvky** ve výchově, např. využitím terapeutických prvků nebo motivačních rozhovorů.

Podpora **aktivit probíhajících mimo instituci** (volnočasové kroužky v DDM, kontakt s vrstevníky i dospělými z obce apod.) a individuální vyhodnocování těchto možností.

Doporučujeme více **rozvíjet výchovné a terapeutické činnosti**. Ty, které podporují možnost trvalých změn v chování dítěte, rozvoj prosociálních postojů a hodnot.

Doporučujeme stanovení programů, které **jasně směřují prostřednictvím záměrně vybraných činností k vytyčeným cílům** a monitorování jejich efektivity (např. v oblasti odchodů ze zařízení, gramotnosti, prevence, práce s dětmi s určitými specifiky, práce s rodinou atp.).